

ברכת הפת ומיני מזונות

קטעים משוע"ר – הקשורים לנושא השיעור

שוע"ר סי' קסח

ח שמן התורה היה די בברכה אחת מעין ג' שהרי לא נאמר בתורה אלא פעם אחת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך ודרשו מפסוק זה לברך על המזון ועל הארץ ועל המקדש ודי בברכה אחת לכולם אלא שחכמים תקנו לברך על כל אחד בפני עצמו ולא תקנו אלא בלחם שרגילים לקבוע סעודה עליו אבל מיני לחמים שאין רגילין לקבוע עליהם אפילו הוא אכל ושבע מהם שנתחייב לברך אחריהם מן התורה דיו בברכה אחת מעין ג' של תורה אלא אם כן אכל שיעור שבני אדם קובעים עליו.

שוע"ר סי' קפז

א סדר ברכת המזון ראשונה ברכת הזן שניה ברכת הארץ שלישית בונה ירושלים ושלשתן מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזן שהיא על אכילה ושביעה על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו ירושלים כמ"ש ההר הטוב הזה והלבנון.

ב מן התורה יכול לאומרה באיזה מטבע שירצה כל אחד כפי דעתו והרחבת לשונו ובאו משה ויהושע ודוד ושלמה ותקנו המטבע לכל ברכה וברכה בזמנם לפי מה שנתוסף טובה לישראל.

ג כיצד משה תקן מטבע ברכת הזן בשעה שירד המן לישראל יהושע תיקן מטבע ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ שקודם כיבוש הארץ היו אומרים במטבע אחרת ודוד ושלמה תקנו מטבע ברכת בונה ירושלים דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך (שקודם לכן היו מבקשים סתם על המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם) ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו ואנו אין אנו אומרים ברכת הארץ ובונה ירושלים באותו המטבע ממש כי הם היו מבקשים להמשיך שלות הארץ והמלכות והבית ואנו מבקשים להחזירם לנו בקרוב.

סדר ברכת הנהנין פ"ב

(א) ברכת המזון מן התורה אינה אלא כשאכל פת כדי שביעה כמ"ש ואכלת ושבעת וברכת וחכמים תקנו לברך אפילו על כזית ולא תקנו אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע סעודה עליו אבל מיני לחמים שיתבאר שאין רגילין לקבוע סעודה עליהם אין מברכין עליהם המוציא וברכת המזון אלא לפנייהם בורא מיני מזונות ולאחריהם מעין ג' אלא אם כן אוכל מהם כשיעור קביעות סעודה דהיינו כשיעור שרוב בני אדם קובעים סעודת קבע שהיא סעודת ערב ובוקר על שיעור כזה מסתם לחם גמור וגם מלחמים אלו כשאוכלין שיעור כזה לפעמים אזי הם קובעים סעודה עליו ולכן אף מי שאוכלו סעודת ארעי ולא שבע משיעור זה בטלה דעתו.

(ב) ובשיעור זה רבו בו הדיעות ולמעשה יש לנהוג כל שאוכל מכשש ביצים בינוניות ולמעלה עד חצי עשרון ולא עד בכלל אם הוא לא שבע ממנו יברך המוציא על כזית לחם אחר תחלה ויברך ברכת המזון לצאת לדברי הכל ובחצי עשרון בטלה דעתו לדברי הכל ומברך המוציא וברכת המזון עליו לבדו ואם אוכל פחות מכשש ביצים והוא לא שבע ממנו מברך בורא מיני מזונות ומעין ג' ואם שבע ממנו יטול ידיו ויברך המוציא וברכת המזון עליו לבדו והוא שאכל כשיעור ד' ביצים אבל פחות מכן אם הוא שבע משיעור זה יברך על כזית לחם אחר תחלה המוציא ואחר כך ברכת המזון.

(ג) ואם אינו שבע ממין לחם זה לבדו אלא שאוכלו עם לפתן המשביע כגון שמלפתו בבשר או דגים וכיוצא בהם עד ששבע הרי זה כאילו שבע ממנו לבדו לפי שהלפתן טפלה לו ונתחייב בברכת המזון מן התורה ולפיכך האוכל כד' ביצים ממין לחם זה עם לפתן כזה עד ששבע מברך המוציא וברכת המזון ובפחות מכן מברך על לחם אחר תחלה.

(ד) ואם מתחלה היה בדעתו לאכול אכילת ארעי ויברך בורא מיני מזונות ואחר כך נמלך לאכול עוד כדי שביעה וקביעות סעודה נכון לצאת ידי כל ספק ולברך תחלה מעין ג' על מה שכבר אכל וישהה מעט ויטול ידיו ויברך המוציא ויאכל עד כדי שביעה ויברך ברכת המזון אף שאינו שבע מאכילה השניה לבדה אלא בצירוף אכילה הראשונה שכבר בירך אחריה מעין שלש והוא שאכל באחרונה כד' ביצים לפחות.

(ה) ואלו הם מיני לחמים שאין דרך בני אדם לקבוע סעודה עליהם ... ופת הבאה בכיסנין.

(ז) פת הבאה בכיסנין יש מפרשים שהיא עיסה שנילושה בחלב או בחמאה או בדבש או בשמן ויין או בשאר מי פירות או במי ביצים ושומן לפי שאינה עשויה לקביעות סעודה כי רוב בני אדם כוססין ממנה מעט ואין קובעין סעודה אלא על פת שנילושה במים לבדה ואם עירב עמהם מעט מים בלישתה

הולכין אחר הרוב. וכן עיסה גמורה שנלושה במים שעירב גם תבלין בלישתה עד שאין דרך רוב בני אדם לאכול ממנה הרבה ולקבוע סעודה עליה מפני רבוי התבלין.

ויש חולקים על זה ואומרים שמברכין המוציא וברכת המזון על פת זו ... אלא פת הבאה בכיסנין היא פת גמורה העשויה כמין כיס וממלאין אותה קודם אפייתה במיני מתיקה כמו דבש וצוקר או שקדים ואגוזים וכיוצא בהם משאר מיני פירות או תבלין והמילוי הוא העיקר כי עיקר עשייתה אינה למזון ולהשביע אלא לעדון ותענוג ומזון העיסה הוא טפל והיה ראוי לברך על המלוי ולפטור העיסה אלא לפי שהעיסה היא מחמשת המינים שהם הנקראים מזון אינה נעשית טפלה אל המלוי כשמתכוין לאכילתה ג"כ כמו שיתבאר (בפ"ג) ולכן די לברך עליה בורא מיני מזונות ועל המחיה אבל לא המוציא וברכת המזון עד שיאכל שיעור קביעות סעודה (שאינו העיסה היא עיקר שסועדת הלב). ואין בכלל זה עיסה הממולאת בשומשמן שעושין בפורים במדינות אלו שאין עיקר עשייתם לעדון ותענוג אלא למזון ולהשביע.

(ח) במה דברים אמורים כשהמלוי הוא ממיני מתיקה או מיני פירות הנאכלין לעדון ותענוג ולא למזון ולהשביע וגם אין דרך רוב העולם ללפת בהם הפת אבל אם המילוי הוא מבשר ודגים או גבינה שהם מיני לפתן המשביעין או אפילו מיני ירקות שאין משביעין ומלפתין בהם הפת או אפילו אינו לפתן כלל אלא שהוא מדברים הנאכלים למזון ולהשביע ודרך לקבוע סעודה עליהם אין המילוי מוציא הפת מתורת לחם גמור ומברכין עליה המוציא וברכת המזון בכזית אף אם עיקר כוונתו באכילת פת זו בשביל המילוי שבתוכה והפת טפלה בכוונתו וכמו הסועד לחם גמור ועיקר כוונתו על הלפתן או על שארי דברים הבאים מחמת הסעודה ואוכל הפת בתורת טפלה להלפתן ושאר דברים שמברך המוציא וברכת המזון בכזית.

(ט) ולענין הלכה בעיסה שנלושה בחלב וכיוצא בו משאר משקין או מי פירות חוץ ממים מן הדין יש לסמוך על סברא הראשונה שבדברי סופרים הלך אחר המיקל אך כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לאכול בלא נטילת ידים והמוציא על לחם אחר תחילה.

(יב) אבל עיסה שבילתה עבה כעיסת לחם גמור המתגלגלת בידיים וטגנה במחבת בשמן או שאר משקין ושומן יש אומרים שאין הטיגון במחבת מוציאה מתורת לחם גמור הואיל ומשקה שבמחבת הוא דבר מועט והעיסה היתה בלילתה עבה תחלה והרי זה כאילו נאפית בתנור ומברכין עליה המוציא וברכת המזון בכזית ויש חולקים ואומרים שדין הטיגון כדין הבישול וכמו שיתבאר וכן עיקר.

ומכל מקום אם אוכל כדי שביעה שהוא ספק של תורה (אף שמנין הברכות הוא מדברי סופרים מכל מקום מאחר שמשא רבינו עליו השלום תיקן ברכת הזן בברכה בפני עצמה לפתוח בברוך ולחתום בברוך ראוי להחמיר בספיקה כעין ספק של תורה) יש להחמיר שלא לאכול כי אם בתוך הסעודה של לחם גמור.

ואפילו היא ממולאת כל שאינה ממולאת בפירות וכיוצא בהם אלא בגבינה ומטוגנת בחמאה (שקורין פלאדין) או בבשר ומטוגנת בשומן.

אבל הקובע סעודה על מיני טיגון לבדם אין לברך המוציא וברכת המזון לפי סברא האחרונה כי אם בורא מיני מזונות ומעין ג'.

וכל זה בטיגון אבל עיסה שנתבשלה בקדירה אין עליה תורת לחם כלל גם לסברא הראשונה ומברכין עליה בורא מיני מזונות ומעין ג' לעולם אפילו בקביעות סעודה ואפילו הן חתיכות גדולות (שקורין קניידליך או קרעפליך).